

A rinocéroszt rajzoló

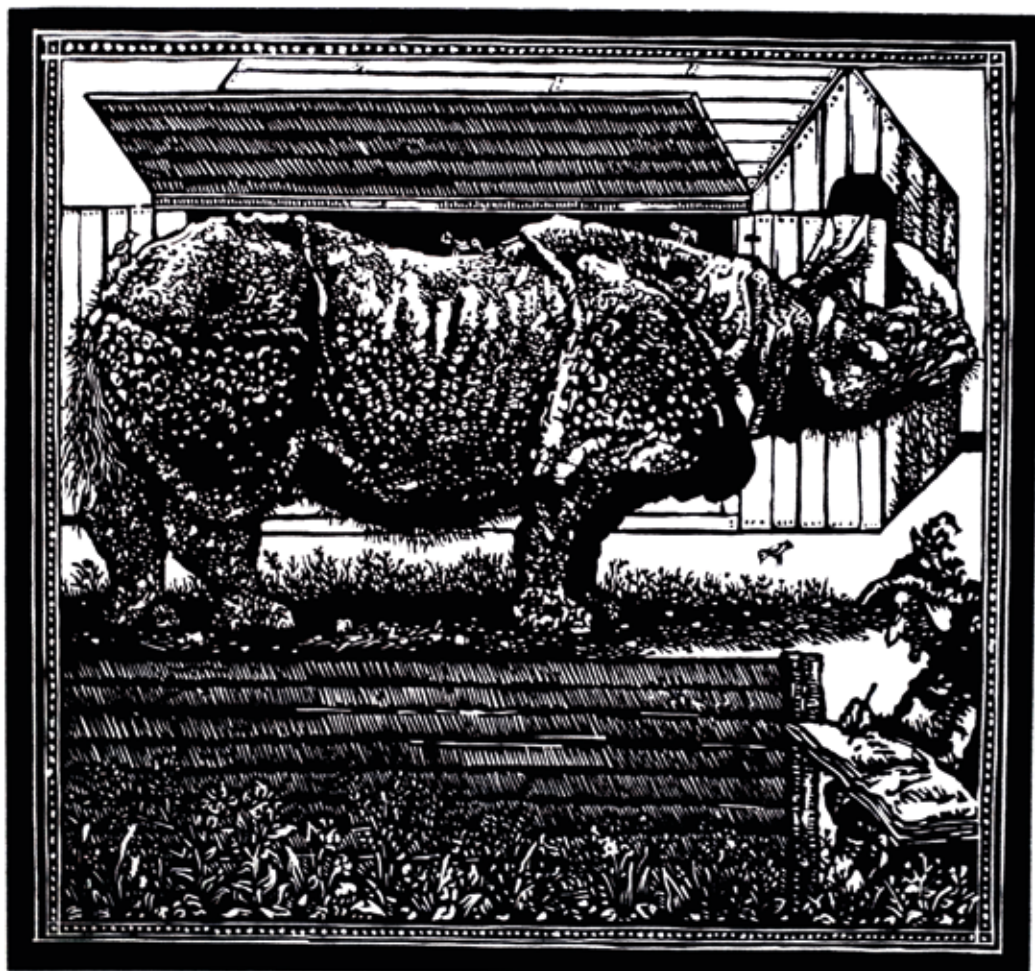
A T-Art Alapítvány grafikai tárlata

RÉVÉSZ EMESE

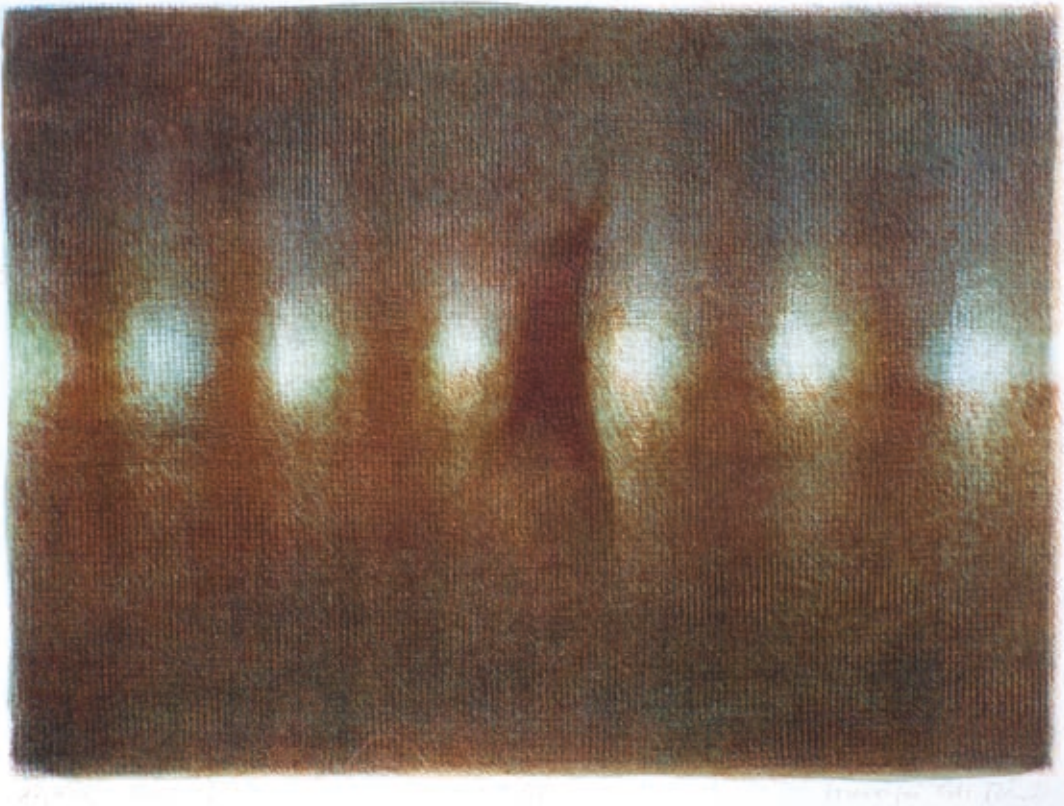
Szent József Ház, 2019. V. 4–25.

Magánkezdeményezés, de nem magánygyűjtemény; közérdekű, de nem közgyűjtemény. A Tenk László festőművész által 1990-ben életre hívott T-Art Alapítvány kollektívja jellegzetesen köztes státuszú formáció, amelyet a köz érdekében munkálkodó magánérő hajt. Alapításának ideje a rendszerváltás utáni időszak, amikor az állami műpártolás összeomló intézményrendszere utat nyitott a művészettámogatás civil formáinak.¹ Tenk László és Tenk Zsóka alapítványukkal olyan alternatívát kívántak teremteni, amely a kultúrpolitika átrendeződései során háttérbe szoruló művészetnek hoz létre támogató bázist. Nézőpontjuk szerint a rendszerváltás a korábban mellőzött vagy tiltott neoavangárd művészetet hozta helyzetbe, így ők saját missziójukat abban látták, hogy a nyugati igazodású, kísérleti-konceptuális művészettől távol eső *másik kortárs magyar művészetnek* biztosítsanak láthatóságot. Olyan kvalitásos életművekről van itt szó, amelyek nem kapcsolódnak direkt módon a kortárs művészeti *diskurzusokhoz*, s így rendre kiszorulnak a magyar művészettörténet fő narratívájából, illetve a kortárs művészet aktuális kánonjából. Az alapítvány tevékenysége tehát a szó klasszikus értelmében értékmentő: a kollektív hivatása a kortárs magyar művészet bizonyos törekvéseinek artikulálása, nyilvános reprezentálása.

A félezer darabos gyűjtemény arculatát az alapítók, majd később az alapítványi kuratórium alakította oly módon, hogy az általuk nagyra értékelt művészeket személyesen megszólítva kérték fel művek adományozására. Cserébe az alapítvány vállalja a kollektív alkotásainak rendszeres bemutatását s ezáltal a kortárs magyar művészet e szegmensének megismertetését a közönséggel.

GYULAI LÍVIUSZ: Orrszarvút rajzoló férfi, 1984, linómetszet, 23,5×25 cm

SOMORIAI-KISS TIBOR: *Átjáró*, 1997, litográfia, 31×41 cm

A T-Art Alapítvány e program alapján előadásokkal, írásokkal, tárlatokkal gondoskodik a kollekciónak kisugárzásáról, s így a kortárs magyar művészet népszerűsítéséről. A számos országos és fővárosi bemutató ellenére vannak még soha ki nem állított darabjai. Az óbudai Szent József Ház ezúttal a grafikai gyűjtemény ritkaságait viszi közönség elé.

A grafika talán az egyik legfájdalmasabb áldozata az „egyszólamú”³ művészettörténeti kánonnak, a neoavantgárd dominanciája ugyanis grafikai életművek tucatjait szorította a művészettörténet-írás margójára. A sokszorosított grafikának eleve gyér számú az értője és a gyűjtője, s pozícióját az sem javítja, hogy sérülékeny anyagánál fogva nem része a múzeumok állandó kiállításainak. Rehabilitálásának épp ezért egyik legfőbb elősegítője a művek láthatóvá tétele. A T-Art alapítvány 1998 óta szisztematikusan bővíti grafikai kollekciónak, amely mostanra már meghaladja a 300 darabot. Magvát az alapító művész házaspár baráti körébe tartozó Ágotha Margit, Rékassy Csaba és Rékassy Eszter, illetve Gyulai Líviusz művei alkották. Idővel az alapítvány célja mindinkább a művészi grafika a 60-as évektől a jelenig ívelő közelmúltjának reprezentálása lett, az elmúlt években már célzottan kérték fel műveik adományozására a magyar grafika a gyűjteményből még hiányzó alkotóit.

A grafikai gyűjtemény első nagyobb szabású bemutatójára 2008-ban került sor a Szolnoki Galériában, azóta több alkalommal volt látható belőle válogatás.² Legutóbb 2018-ban a nagy méretű, reprezentatív nyomatokból láthatott tárlatot a közönség. Ezúttal olyan lapokat mutat be a Szent József Ház kiállítóterme, amelyek csak ritkán vagy még soha nem szerepeltek az alapítvány kiállításain. Technikailag a képgrafika valamennyi tradicionális formája megjelenik itt az egyedi rajztól, a színes fametszettől és linómetszettől a mives akvatintán, litográfián át a mediálisan transzparens szitanyomatig. A bemutatott művek közül a legkorábbiak a 60-as évekre datálódhatnak (Dús László és Kovács Imre munkái), akadnak benne

LÉVAI ÁDÁM: *Taps – totem*, 2015, tusrajz, 30×45 cm

VILHELM KÁROLY: *Nagy tiroli táj*, 1991, litográfia 70×100 cm

egészen friss szerzemények, mint Lévai Ádám 2015-ös tusrajza, ám többségük az ezredfordulón készült nyomat.

A válogatásban akadnak emblemikus művek és kevésbé ismert alkotók kuriózum számba menő grafikái. Az előbbieket közé tartozik Gyula Líviusz *Orrszarvút rajzoló férfi című*, 1987-es linómetszete. A fura kalapos, groteszk rajzoló megfigyelésének tárgya a deszkaemelvényen rezzenéstelenül álló behemót, aki olyan mozdulatlan, hogy az apró madarak is bátran rászállnak természetes hátára. A művészettörténetben jártas néző emlékezetében Dürer 1515-ben készült híres *Rinocérosz*-fametszetét idézi meg a látvány azzal a különbséggel, hogy a nürnbergi mester sosem láthatta élőben a Lisszabonban közszemlére tett egzotikus teremtményt. A sokszorosítás révén villámgyorsan Európa-szerte ismertté vált rajzát Dürer egy a helyszínen készült, ám igen naiv fametszet után formálta meg, az autopsziát fantáziával és logikával egészítve ki néhol.⁴ Gyulai linómetszete a posztmodern jegyében ironikusan villantja fel azt a paradigmaváltást, amit a késő reneszánsz európai művészetben a képi sokszorosítás idézett elő, miközben technikailag virtuóz eszköztárral imitálja a fametszés klasszikus stílusát. Hasonlóan magabiztos technikai tudás és fölényes kultúrtörténeti játékoság jellemzi egyiptomi és török tárgyú litográfiát is. Gyulai metszetei összegzik azt a nagy jelentőségű művészeti, mesterségbeli hagyományt, amely a sokszorosított grafika minden újabb kori művelőjének szakmai bázisát alkotja.

Elkerülhetetlenül a művészettörténet virtuális utaláshálójába lép ugyanis, aki metszőként fog. Így Rékassy Eszter, amikor

a német romantika rajzolóhoz hasonló gondos figyelemmel karcolja rézre egy megszáradt levélcsomó részleteit vagy Dús László, amikor Picasso nyomdokain haladva egy dúcról nyomott színes linómetszetet készít. Az egyre kevesebbek által ismert technikai tudás jelentősége talán leginkább a mélynyomású metszeteiken érzékelhető. Az eljárást magabiztosan uraló mesterek közé tartozik Pásztor Gábor, Muzsnay Ákos, Tassy Béla és Eszik Alajos. Kovács Imre esete azért is szimptomatikus, mert a Kondorral, Rékassyval egyívású kiváló rézkarcoló még a műértők számára is szinte ismeretlen. A Kortárs Művészeti Lexikon három és fél sorban összegzi munkásságát, aminek jóvátételére önmagában a Józsefvárosi Galéria tavalyi összegző kis kiállítása sem volt elegendő. A ritkaságok sorába tartozik Vilhelm Károly nagy méretű, festői hatású színes litográfiája is. A nyomat kiválóan megőrzi az ecsetvonások impulzív gesztusait. Ugyanez a médium Eszik Alajos litográfiáján a kézrajz dinamikáját követi, míg Somorjai Kiss Tibor képén titokzatosan elmosódó, színes fény-árnyékokba oldódik. A litográfiához hasonlóan a szita is képes megőrizni a kézi rajz közvetlenségét, amint azt Végh András nyomatán vagy Lévai Ádám és Lóránt János tusrajzain láthatjuk.

A tárlat végső soron azt igazolja, hogy a művek sem a technika, sem a figuráció-absztrakció kérdése mentén nem polarizálhatóak. Nagy Benedek rajzolt ábrázoló, archaizáló linómetszete mellett megfér Dús Lászlónak az 1990-es években készült nagy méretű, fekete-fehér árnyalatokban játszó szitanyomat-triptichonja, amely épp azt példázza, hogy az idegen anyag- és fotóhasználat milyen izgalmas műveket hoz létre. A közös nevező a képalkotás „nehezített” módjának önkéntes választása, ami a közvetett aktusért cserébe érvényre juttatja a lenyomat mágiáját.

Jegyzetek

- 1 Garami Gréta: *A T-Art Alapítvány története 1990–2010*. É. n.
- 2 *Paletta. T-Art gyűjtemény II*. Szolnoki Galéria, 2009.
- 3 Az Új Művészet 2018. januári számában megjelent egy írás Gyulai Líviusz kiállításáról (Lóska Lajos: *A rajzvirtuóz*. Gyulai Líviusz grafikusművész kiállítása). A szerk.
- 4 Orosz István: *Szent Rinocérosz gyermekei*. Typotex, Budapest, 2017.